

ЗАСТОСУВАННЯ БІЗНЕС-АНАЛІТИКИ ДЛЯ ОЦІНКИ ЕФЕКТИВНОСТІ ВНУТРІШНЬОГО КОНТРОЛЮ В СИСТЕМІ БУХГАЛТЕРСЬКОГО ОБЛІКУ ПІДПРИЄМСТВА

В умовах цифрової трансформації економіки та зростання конкуренції на глобальних ринках посилюються вимоги до якості внутрішнього контролю підприємств. Традиційні підходи до організації контрольних процедур у бухгалтерському обліку, що базуються на ручній перевірці документів і суб'єктивних судженнях, дедалі менше відповідають сучасним потребам бізнесу. У цьому контексті бізнес-аналітика як сукупність технологій для збору, обробки та інтерпретації великих обсягів даних відкриває нові можливості для підвищення ефективності контролю.

Теоретичні засади дослідження базуються на концепції бізнес-аналітики, яка у контексті внутрішнього контролю охоплює чотири ключові компоненти: описову аналітику для оцінки поточного стану процесів, діагностичну — для з'ясування причин відхилень, предиктивну — для прогнозування ризиків, та прескриптивну — для формування оптимальних управлінських рішень. Водночас фундаментом аналітичного підходу виступає модель COSO, що включає п'ять взаємопов'язаних компонентів: контрольне середовище, оцінку ризиків, контрольні заходи, інформацію та комунікацію, моніторинг. Інтеграція бізнес-аналітики в кожен із цих компонентів дозволяє створити автоматизовану систему контролю, здатну до адаптації та проактивного реагування.

Застосування бізнес-аналітики у внутрішньому контролі передбачає низку принципів, які забезпечують її ефективність. Зокрема, йдеться про безперервний моніторинг операцій у реальному часі, об'єктивність оцінок завдяки алгоритмам, проактивне виявлення ризиків через прогнозування та гнучкість системи щодо змін у бізнес-процесах. Ці принципи формують основу для побудови сучасної контрольної архітектури, орієнтованої на дані.

Для реалізації зазначених принципів необхідна чітка методологія впровадження, яка базується на моделі зрілості бізнес-аналітики. Вона передбачає поетапне нарощування функціональності аналітичної системи. На початковому етапі формується інтегроване сховище даних (Data Warehouse), яке консолідує інформацію з облікових систем, банківських виписок, первинних документів та зовнішніх джерел. Наступним кроком є розробка ключових показників ефективності контролю (KPI) та створення інтерактивних дашбордів для візуалізації результатів. Після цього впроваджуються методи виявлення аномалій. Завершальним етапом є застосування алгоритмів машинного навчання для предиктивної аналітики та автоматизації рутинних процедур.

Практичне застосування бізнес-аналітики охоплює широкий спектр контрольних функцій, що дозволяє перейти від вибіркового контролю до системного моніторингу. Автоматизована перевірка фінансових операцій здійснюється за заданими правилами бізнес-логіки, що дає змогу оперативно виявляти порушення, дублікати платежів або операції з підозрілими контрагентами. Поглиблений аналіз динаміки ключових показників дозволяє виявляти нетипові зміни, які можуть свідчити про порушення контрольних процедур. Особливе значення має оцінка співвідношень між статтями фінансової звітності, що дозволяє виявляти потенційні маніпуляції [1].

Для забезпечення об'єктивної оцінки ефективності контролю використовується система KPI, яка включає такі метрики, як коефіцієнт виявлення порушень, час реагування, вартість контрольних процедур, індекс покриття ризиків та рівень автоматизації. Технологічна реалізація аналітики передбачає використання програмних продуктів Power BI, Tableau, QlikView, а також відкритих рішень на базі Python і R. Інтеграція з ERP-системами здійснюється через API та ETL-процеси, що забезпечує автоматичне завантаження даних і підвищує оперативність контролю.

Попри очевидні переваги, впровадження бізнес-аналітики супроводжується низкою викликів, які необхідно враховувати при плануванні трансформації контрольної системи. Серед них — високі інвестиції в інфраструктуру, потреба у кваліфікованих кадрах, стандартизація даних, адаптація організаційної структури та забезпечення кібербезпеки. Особливої уваги потребує підготовка персоналу: ефективне використання аналітики вимагає не лише технічної експертизи, а й розвитку аналітичних компетенцій у фахівців фінансових, ревізійних та управлінських підрозділів.

Слід зазначити, що бізнес-аналітика є ключовим інструментом модернізації внутрішнього контролю в системі бухгалтерського обліку. Її інтеграція забезпечує безперервний моніторинг, об'єктивність оцінок, проактивне управління ризиками та адаптивність до змін.

Список використаних джерел

1. Кашена, Н., Остапенко, Р., & Велієва, В. (2024). Бізнес-аналітика як інструмент обробки даних. *Економіка та суспільство*, (62). <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-62-14>